

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра міжнародного публічного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЕКТ)

на тему:

«Інституційно-правовий механізм газової безпеки»

Студентки 2 курсу, 11м групи,

Денної форми навчання

Спеціальність 283

«Міжнародне право»

Карпачевої

Олени

Валеріївни

Підпис студента

Науковий керівник

кандидат юридичних наук

асистент

Михайловський

Віктор

Ігорович

Підпис керівника

Гарант освітньої програми

доктор юридичних наук

професор

Дешко

Людмила

Миколаївна

Підпис гаранта

Київ – 2019

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ У СФЕРІ ГАЗОВОЇ БЕЗПЕКИ	7
1.1. Генезис міжнародно-правового співробітництва держав у сфері газової безпеки.....	7
1.2. Визначення поняття «газова безпека».....	19
РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАЗОВОЇ БЕЗПЕКИ У ЄВРОПІ	25
2.1. Правові основи забезпечення газової безпеки у Європі.....	25
2.2. Місце Європейської мережі операторів газотранспортних систем у забезпеченні газової безпеки в Європі.....	35
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ГАЗОВОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ	39
3.1. Стан забезпечення газової безпеки в Україні.....	39
3.2. Прогресивні напрямки забезпечення газової безпеки в Україні.....	44
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

WEC	-	Всесвітня енергетична рада
MGC/IGU	-	Міжнародний газовий союз
LNG/СПГ	-	Зріджений природний газ
WGC	-	Всесвітня газова конференція
IGRC	-	Міжнародна конференція з дослідження газу
GTC	-	Газотранспортна система
США	-	Сполучені Штати Америки
LNG/СПГ-термінал	-	Термінал по отриманню та регазифікації зрідженого газу
МЕА	-	Міжнародне енергетичне агентство
CEER	-	Рада європейських регуляторів енергетики
ФКЕГ	-	Форум країн-експортерів газу
ACER	-	Агентство з питань співробітництва енергетичних регуляторів
ERGEG	-	Група європейських регуляторів електроенергії і газу
ENTSO	-	Європейська мережа операторів газотранспортних систем
РФ	-	Російська Федерація
ЄС	-	Європейський Союз
FSRU	-	Плавучий торговий референдум

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Одним з найактуальнішим завдань міжнародних відносин в 21 ст. є забезпечення енергетичної безпеки, адже доступність та надійність постачання енергетичних ресурсів визначає ефективність функціонування та розвитку сучасної держави. Окрім цього, питання пов'язані з енергетичною безпекою потребують існування чіткої правової системи, яка включає в себе розгалужену систему профільних організацій та державних установ, діяльність яких включає в себе прийняття необхідних нормативно-правових актів, меморандумів та директив.

Серед інших складових світової енергетики надзвичайно важливу роль відіграє природній газ, як один з найрозповсюдженіших енергетичних ресурсів. Країн, які володіють великими запасами цього ресурсу ведуть активну економічну діяльність спрямовану на експорт газу в інші країни, для яких даний ресурс становить основу споживчої енергетики. Окрім цього також виділяються країни, які виступають транзитними вузлами при постачанні газу. Безперечно подібна розгалужена система торгівельно-правових відносин потребує чіткого контролю та правового підґрунтя. Виникає поняття «забезпечення газової безпеки». Однак чітке визначення та трактування цього поняття відсутнє в сучасній правовій системі. У вузькому сенсі воно означає своєчасне, надійне і безперебійне постачання газу для населення та виконання всіх контрактних зобов'язань в рамках міжнародного співробітництва.

Україна, як країна яка з одного боку визначає газ як основу своєї споживчої енергетики, а з іншого є важливим транзитним вузлом для постачання газу з Російською Федерацією (далі - РФ) в інші країни Європи зіткнулась з величезними проблемами в забезпеченні газової безпеки. Відповідно до цього існує об'єктивна необхідність в аналізі існуючої ситуації та пошуку нових сценаріїв та підходів для вирішення існуючої проблематики.

Країни, які володіють великими запасами цього ресурсу ведуть активну економічну діяльність по поставці цього ресурсу іншим країнам, які цих

запасів не мають. Окрім цього існує необхідність в існуванні транзитних країн, територією яких будуть проходити магістральні трубопроводи. Відповідно потрібна чітка система регулювання цих торгівельних відносин (транзиту, купівлі/продажу). Окрім цього кожна країна повинна забезпечувати безперебійне постачання даного природнього ресурсу для населення. В цьому контексті виникає поняття газова безпека, що означає своєчасне, надійне і безперебійне постачання газу для населення. Україна, як країна яка з одного боку є транзитним вузлом для постачання російського газу в Європу, а з іншого покупцем газу для потреб населення, в зв'язку зі складною ситуацією у відносинах з РФ зіткнулась з величезними проблемами у забезпеченні газової безпеки. Існує необхідність розробки нових сценаріїв та підходів для вирішення енергетичної кризи, що склалась.

Мета дослідження полягає в аналізі інституційно-правових механізмів забезпечення газової безпеки у світі та визначення рекомендації та сценаріїв вирішення даної проблеми в Україні.

Завдання дослідження

- Визначити генезис встановлення міжнародно-правових інституцій в сфері газової безпеки ;
- Дослідити та сформулювати чітке визначення поняття «газова безпека» ;
- Дослідити нормативно-правові акти покладені в основу газової безпеки;
- Визначити місце Європейської мережі операторів газотранспортних систем;
- Проаналізувати стан та визначити проблематику забезпечення газової безпеки в Україні;
- Визначити напрямки вирішення проблематики газової безпеки в Україні.

Об'єкт дослідження – інституційно-правові механізми забезпечення «газової безпеки» загалом у світі, та в Україні зокрема.

Предметом дослідження є особливості та тенденції правового регулювання газової безпеки в ЄС та Україні.

Методи дослідження – Методологічну основу роботи становить сукупність загальнонаукових і спеціальних методів та прийомів наукового пізнання. Аналіз енергетичного права, зокрема газопостачання ЄС базується на системному підході діалектичний, який передбачає неприпустимість одностороннього підходу до явищ, врахування їх суперечливості. Також у роботі використовувався системний метод (метод системно-структурного аналізу). Історичний підхід дозволив показати розвиток генезису міжнародного-правового співробітництва держав у сфері газової безпеки. Контент-аналіз застосовувався при характеристиці нормативно-правових актів. Визначення змістовних складових понять енергетичної безпеки, зокрема газової безпеки, потребувало використання широкого спектра загальнонаукових методів: синтезу, дедукції, індукції, абстрагування тощо. Загалом ключову роль у дослідженні відіграли методи порівняльного аналізу, прогнозування та моделювання.

Практичне значення отриманих результатів – полягає у тому, що основні теоретичні положення, висновки і практичні рекомендації щодо забезпечення газової безпеки в Європейському Союзі (далі – ЄС), досліджені в роботі, можуть імплементуватися в законодавство України з метою розробки програм для забезпечення енергетичної безпеки України в процесі інтеграції до ринку природного газу ЄС. Крім того аналіз інституційно-правового механізму газової безпеки дозволяє виокремити існуючу проблематику та потенційні шляхи її вирішення.

РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ У СФЕРІ ГАЗОВОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. Генезис міжнародно-правового співробітництва держав у сфері газової безпеки

Енергетичне співробітництво – передбачає собою всеохоплююче партнерство, побудованого на принципах взаємної вигоди спрямоване на підвищення енергетичної безпеки, оптимізації процесів торгівлі та транспортування природного газу та їх всебічного регулювання. Основними паливними ресурсами які становлять основу енергетичного співробітництва є вугілля та природній газ. І якщо видобуток вугілля бере свій початок ще зі стародавніх часів, то видобуток природного газу датується лише кінцем 19 ст., а в промислових масштабах газ почав добуватися лише в 20-30 роках 20ст. Це було зумовлено складністю видобутку та транспортування природного газу. Неоднорідність запасів природнього газу в різних країнах означало необхідність в побудові розвиненої та складної системи трубопроводів. З початком використання газу для освітлення вулиць, частково для опалення виникла потреба в експортерах природнього газу, а також транзитних країнах, через територію яких буде прокладено систему трубопроводів. Саме наявність подібних завдань стало поштовхом до формування міжнародного енергетичного співробітництва в газовій галузі. На нашу думку для повноцінного аналізу розвитку міжнародного співробітництва в сфері газової безпеки слід дослідити підстави створення міжнародних правових інституцій в сфері газової безпеки. Свій початок даний процес бере з утворення Всесвітньої енергетичної ради (далі – WEC) в 1920 році.

Всесвітня енергетична рада - є головною неупередженою мережею лідерів і практиків, які сприяють створенню доступної, стабільної і екологічно стійкої енергетичної системи

WEC є акредитованим ООН глобальним енергетичним органом. Рада об'єднує всі економічні зони світу, всі види енергії, починаючи від відновлюваних джерел енергії до викопних видів палива, і будь-яких організацій. До її складу входить 6 регіонів: Африка, Азія, Латинська Америка і країни Карибського басейну, Європа, Північна Америка, Близький Схід та країни Перської затоки. Загалом організація налічує 92 країни-члени (серед них і Україна).

WEC інформує глобальні, регіональні та національні енергетичні стратегії, проводячи заходи на високому рівні, публікуючи авторитетні дослідження та працюючи через свою широку мережу членів, щоб сприяти світовому діалогу енергетичної політики [1].

У 1923 році організований перший комітет, який організував перші конференції Світової енергетичної ради (World Energy Council) в 1924 році.

Завдання Всесвітньої енергетичної ради:

- сприяти сталому постачанню та використанню енергії з найбільшою користю для всіх;
- зіставлення даних про та проведення та просування досліджень щодо засобів постачання та використання енергії, що мають короткострокову та довгострокову перспективу, найбільшу соціальну користь та найменш шкідливий вплив на навколишнє природне середовище;
- публікування або інше поширення корисних результатів таких досліджень;
- вжиття заходів, включаючи, але не обмежуючись, проведення конгресів, семінарів та семінарів для сприяння такому постачанню та використанню енергії;
- співпраця з іншими організаціями в енергетичному секторі з сумісними цілями [1].

Програмна робота WEC формує «стратегічний погляд» викладений в звітних доповідях, що описують зміни, що відбуваються в енергетиці і

пропонують шляхи вирішення по формуванню стійкої паливо-енергетичної системи.

WEC надає об'єктивні відомості про стан в енергетиці, для обговорення проблемних тем з представниками промисловості, бізнесу і політики, з метою вжиття дієвих заходів.

WEC робить результати наукових досліджень відкритими для широкого використання і застосування в практичній діяльності, сприяючи досягненню соціально-економічного благополуччя. Відповідно до звіту за 2018 рік:

- WEC вдосконалила і консолідувала короткі огляди та інтерактивні засоби в так званій «Енергетичний перехідний набір»;
- Рада взяла участь у ряді зустрічей міністрів G20 на тему «Перехід енергії до чистої, більш гнучкої та прозорої системи»;
- У вересні 2019 року WEC скликала світових лідерів в енергетичній сфері в рамках обговорення теми «Енергія для процвітання».

Підсумовуючи варто зазначити, що Всесвітня енергетична рада стала першим важелем до стандартизації та оптимізації енергетичного співробітництва у газовій сфері, діяльність якої спрямована на дослідження у сфері енергетичного співробітництва, інформування країн-членів про стратегії та напрямки розвитку даного співробітництва. Слід відзначити, що Рада об'єднує всі економічні зони світу, всі види енергії.

Окрім цього для розвитку газової промисловості в світовому масштабі у 1931 році був створений Міжнародний газовий союз (далі – МГС), який став впливовою, ефективною і незалежною некомерційною організацією, що представляє інтереси газової промисловості в усьому світі. Вона налічує 89 членів, 14 преміум асоційованих членів, 61 асоційованих членів на 5 континентах.

Організація підтримує всі види діяльності в рамках газового ланцюжка, сприяє розвитку здорових стосунків зі споживачами, наукових досліджень і розробок в області технологій, просуванню безпечного видобутку,

транспортування, розподілу і використання газу, розвитку «чистих» технологій, застосування відновлюваних джерел енергії.

До завдань Міжнародного газового союзу входить:

- вивчення проблем і питань, що мають першочергове значення для газової промисловості;
- обговорення результатів своєї роботи, обмін досвідом та новими ідеями в області техніки і економіки.

Міжнародний газовий союз розвиває тісне співробітництво між асоціаціями, які беруть участь в його роботі, організовує періодичні міжнародні конференції, публікує матеріали цих конференцій, статті та різні документи, що мають відношення до завдань і діяльності МГС, створює членам МГС умови для взаємного обміну інформацією, налагоджує зв'язки з іншими міжнародними організаціями, що займаються питаннями енергетики [2].

За 2017 рік, було розширено співпрацю з міжнародними організаціями такими як:

- Міжнародне енергетичне агентство;
- Світовий Банк;
- Ініціатива природного газу;
- Європейська Економічна комісія ООН;
- Міжнародний енергетичний форум, тощо.

Переважно Міжнародний газовий союз веде свою діяльність на ринку торгівлі зрідженим газом (Liquefied natural gas (далі- LNG/СПГ)), і відповідно до річного звіту 2019 року, торгівля LNG досягла з 99,0 млн. тонн у 2018 р., до 14,5 млн. т. порівняно з 2017 року [3].

Таким чином, варто зазначити, що крім того, що МГС відіграє досить значну роль у формуванні реальної картини, щодо газової безпеки та газопостачання, ведеться обмін ідеями, інформацією щодо газопостачання та газу, розвитку, модернізації, вивчення проблематики і питань, що мають першочергове значення для газової промисловості, Міжнародний газовий

союз активний в сфері LNG , це підтверджується двосторонніми договорами, а також прогресом, зазначеному в річних звітах організації. Організація бере участь у складанні міжнародних договорів співпраці, таких як Меморандуму про взаєморозуміння з Економічною комісією ООН в Європі (ЄКЕ) 30 квітня 2015 року .

Також варто зазначити, що Міжнародний газовий союз кожні три роки організовує Всесвітню газову конференцію (WGC), Міжнародну конференцію з дослідження газу (IGRC) та конференцію та виставку СПГ. Це три найважливіші події з точки зору технічних інновацій та сприяння технічному та економічному прогресу газової галузі у світі.

МГС створює механізм регулювання та консолідує міжнародну співпрацю в газовій сфері країн-членів, займається аналітикою та збором даних, щодо поточного стану газової безпеки, що дозволяє розробляти нові механізми регулювання відповідно до поточного стану в галузі.

З метою сприяння міжнародному співробітництву в галузі вдосконалення світової структури попиту та пропозиції енергоресурсів та енергетичних послуг в 1974 році було засновано Міжнародне енергетичне агентство (далі – МЕА). Дана організація включає в себе 30 країн-членів.

Головним завданням МЕА є:

- реалізація Міжнародної енергетичної програми, основні моменти якої відображені у відповідній угоді у вигляді чітких міжнародних зобов'язань для її сторін.

Міжнародне енергетичне агентство :

- розробила програму технологічного співробітництва, щодо газових та нафтових технологій;
- випускає великі обсяги технічної аналітики;
- здійснює систематичний збір і аналіз даних;
- проводяться статистичні та інші дослідження міжнародних енергетичних і суміжних ринків;

- надаються рекомендації та огляди міжнародних енергетичних ринків, включаючи екологічні аспекти [12].

МЕА підтримує енергетичну роботу G20, G7, а також Міністерства екологічно чистої енергії (СЕМ), відіграє активну роль в дискусіях з країнами-виробниками та з Організацією країн-експортерів нафти (ОПЕК), особливо в рамках Міжнародного енергетичного форуму (ІЕФ). МЕА також регулярно консультує на експертних дискусіях на Конференції Сторін (КС) Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (РКЗК ООН).

Проаналізувавши діяльність міжнародної організації, варто зазначити, що це одна із найсильніших і найвпливовіших організацій не тільки в газовій безпеці, а й в енергетиці в цілому. МЕА розробила:

- Програма переходів до чистої енергії (СЕТР);
- Енергоефективність у країнах, що розвиваються (Е4);
- Цілі сталого розвитку (ЦРД);
- Ініціатива електромобілів (ЕVI);
- Програма EU4Energy;
- Програми технологічної співпраці (ТСР) [13].

В своєму річному звіті за 2019 рік, організація зазначає, що Світовий попит на природний газ буде зростати до 2024 р зі швидкістю 1,6% на рік. Підвищення внутрішнього попиту в Сполучених Штатах, на Близькому Сході і в Північній Африці також буде сприяти збільшенню споживання газу. Виходячи з вищезазначеного, можна стверджувати, МЕА є найбільш впливовою енергетичною організацією, яка здійснює систематичний збір і аналіз даних, випускає великі обсяги технічної аналітики. Для управління інформаційними системами на міжнародному енергетичному ринку МЕА [14].

Успіх даних організації в сфері енергетичного співробітництва спонукав країни продовжувати рухатися в даному напрямку. Наступною організацію, вартою згадки в даному контексті є Naturgy Energy Group S.A., раніше відома як Gas Natural Fenosa, яка є іспанською компанією з комунального

обслуговування природного газу та електричної енергії, яка працює в основному в Іспанії, була заснована 1991 року [4].

Вона здійснює свою діяльність в країнах, включаючи:

- Європа: Іспанія, Францію, Німеччину, Нідерланди, Бельгію, Ірландія, Велика Британія, Португалія;
 - Америка: Мексику, Бразилія, Коста-Ріка, Чилі, Ямайка, Панама, Перу, Домінікана, Пуерто-Ріко;
 - Африка: Алжир, Єгипет, Марокко;
 - Азія: Китай, Індія, Японія, Йорданія, Оман, Пакистан, Сінгапур;
- Океанія: Австралія [4].

Naturgy Energy Group S.A у відповідності до твердої та постійної прихильності дотримуватися чинного законодавства на ринках, створили механізми контролю, щоб забезпечити дотримання норм зловживання європейським ринком (MAR). Положення про зловживання ринком, затверджене Європейським Парламентом та Радою, діє з 3 липня 2016 року.

Дана організація розробила проект будівництва газопроводу A Mariña Lucense [4].

Компанія має ряд договорів на закупку газу (Алжир, Катар, Єгипет, Оман, Нігерія, Норвегія, Триніда і Тобаго), а також мають міжнародні угоди, на додавання до портфеля поставок газу приблизно в 11 млрд куб. м. для ряду проектів у США (Cheniere: Sabine Pass і Corpus Christi); Росія (Ямальний СПГ); та Азербайджан (Шах Деніз II) [4].

Варто звернути увагу, що Naturgy та Іспанська газова асоціація (Sedigas) взяли на себе роль Секретаріату Міжнародного газового союзу (International Gas Union (далі - IGU)) у листопаді 2016 року терміном на шість років.

Хоча Naturgy Energy Group S.A є іспанською компанією з комунального обслуговування природного газу, вона є активним учасником міжнародного співробітництва між країнами, заключаючи договори, розробляючи проекти з будівництва газопроводів, а також створюючи механізм контролю.

Одним із основних договорів про міжнародну енергетичну співпрацю є "Меморандум про взаєморозуміння" щодо створення Ради європейських регуляторів енергетики (Council of European Energy Regulators (далі - CEER)) у березні 2000 року. Включає в себе 30 постійних членів та 9 країн-спостерігачів.

Рада європейських енергетичних регуляторів є "неприбутковою" організацією, в якій національні енергетичні регулятори Європи добровільно співпрацюють з метою захисту інтересів споживачів і сприяють створенню єдиного, конкурентного і стійкого внутрішнього ринку газу та електроенергії Європи.

Метою CEER є сприяння співпраці між європейськими енергетичними регуляторами у просуванні єдиного ринку електроенергії та газу в ЄС.

Завданнями асоціації є:

- сприяти розвитку ефективних і конкурентоспроможних внутрішніх ринків електроенергії та газу в Європі шляхом створення відповідних механізмів;
- налагодити співпрацю з метою досягнення конкурентних внутрішніх ринків електроенергії та газу в Європі, в яких забезпечуються принципи прозорості та недискримінації;
- сприяти широкому та репрезентативному баченню європейських енергетичних ринків;
- сприяти просуванню досліджень з регуляторних питань;
- забезпечити основу для обговорення регуляторних питань та обміну досвідом;
- забезпечити необхідні елементи для розвитку регулювання у сферах електроенергетики та газу;
- розробляти спільні підходи до транснаціональних енергетичних компаній, які діють або можуть впливати на розділення регулювання ринків комунальних послуг, тощо.

Підводячи підсумок щодо діяльності даної організації та співробітництва держав в СЕЕР варто звернути увагу, що в рамках даної організації було досягнуто ряд договорів та домовленостей:

- Заключне бачення СЕЕР щодо регуляторних норм для ринку сховищ газу 25 травня 2015 року [5];
- у грудні 2011 р. рада європейських регуляторів енергетики опублікувала свій заключний документ щодо моделі цільового газу[6].

Тоді як СЕЕР діє у просуванні єдиного ринку електроенергії та газу в ЄС, Росія ж все ж залишається одним із головних світових експортерів природного газу у світі, як для певних країн ЄС, так і для ряд інших, то цілком очевидно, що в ряд з іншими вище зазначеними міжнародними організаціями стає Форум країн — експортерів газу (далі- ФКЕГ) — міжнародна організація провідних виробників і експортерів природного газу, офіційно утворена 23 грудня 2008 року на нараді в Москві, коли статут організації був закріплений підписами міністрів енергетики 12 держав.

У складі Форуму країн - експортерів газу входять держави, лідируючі в світі за експортом природного газу. Дана організація стала майданчиком для обміну думками і інформацією між міністрами енергетики (нафти та газу) країн-учасниць та керівниками національних газових компаній.

ФКЕГ став майданчиком координування чотирма напрямками:

- порядок взаємовідносин із країнами-споживачами газу;
- обмін інформацією по прогнозах і реалізації інвестпрограм;
- застосування нових технологій у газовій галузі;
- організації спільної роботи по зрідженню природного газу [7].

21 жовтня 2008 р. Іран, Катар та Росія, які разом контролюють до 60% світового виробництва газу, ухвалили рішення про створення "великої газової трійки". Спостерігачі дали їй назву "Газової ОПЕК".

Даний Форум не є «газовим ОПЕК, як стверджують деякі джерела, оскільки на відміну від ОПЕК ця структура не є картелем, який у змозі

домовлятися про ціни на ринку. В статуті організації не передбачено ніяких важелів, що дозволяють їй регулювати ціни на газ.

ФКЕГ не може займатися квотуванням газовидобутку, а основне його завдання, відповідно до статуту, наступне:

- забезпечення суверенних прав країн-членів на власні запаси природного газу;
- можливість самостійно планувати і здійснювати екологічну стійку і ефективну розробку і використання газу в інтересах своїх народів;
- обмін досвідом, думками та інформацією щодо ключових аспектів розвитку газової промисловості.

Отже, потрібно зазначити, що ФКЕГ має ряд домовленостей та публікацій, що робить її активним гравцем в сфері газового співробітництва:

- Основні моменти щодо підземного зберігання газу в Європі;
- Нетрадиційне виробництво газу на глобальному газопостачанні;
- Прогнозування попиту на природний газ у короткостроковій перспективі;
- Взаємозв'язок цін на природний газ та сирової нафти на світових регіональних ринках газу;
- Огляд нових великих газопровідних проєктів.

Також формують звіти, такі як:

- Короткостроковий звіт про оцінку нетрадиційного газу в Аргентині;
- Нетрадиційне постачання газу. Короткостроковий звіт про оцінку [8].

Важливе місце в Європейському Союзі з питань співробітництва країн в сфері природного газу, займає Агентство з питань співробітництва енергетичних регуляторів (Agency for the Cooperation of Energy Regulators (далі - ACER)), що є послідовником Групи європейських регуляторів електроенергії і газу (далі - ERGEG). З березня 2011 року нова організація, стала повноцінною і знаходиться Любляні, Словенія [9].

Агентство з питань співробітництва енергетичних регуляторів:

- доповнює та координує роботу національних регулюючих органів, бере участь у створенні правил європейської мережі;

- приймає, за певних умов, обов'язкові індивідуальні рішення щодо умов доступу та оперативної безпеки для транскордонної інфраструктури;
- надає консультації з різних питань енергетики європейським установам;
- контролює та повідомляє про розвиток на європейських енергетичних ринках, насамперед у рамках Положення про цілісність та прозорість оптового ринку енергоресурсів (REMIT) [9].

АСЕР відіграє ключову роль у інтеграції ринків ЄС з електроенергією та природним газом, забезпечуючи на національному рівні рамки для національних регуляторів для співпраці та забезпечення чіткості та нормативної визначеності.

Відповідно до робочої програми 2019-2021, Агентство Європейського Союзу з питань співробітництва енергетичних регуляторів повністю сприяє інтегрованому та добре функціонуючому внутрішньому енергетичному ринку, де здійснюється торгівля електроенергією та газом і поставляється відповідно до найвищих стандартів цілісності та прозорості.

Таким чином, Агентство також сприяє безпеці енергопостачання в ЄС. Для цього Агентство працює з європейськими інституціями, Національними регуляторними органами та зацікавленими сторонами.

Агентством зі співробітництва енергетичних регуляторів за свою діяльність прийняло ряд документів з питань газової безпеки.

- 26.07.2012 було прийнято Рішення про взаємодію та обмін даними, правилами європейських мереж газопередач [10];
- 3 грудня 2013 року, було прийнято документ, де зазначається встановлення рамкових правил для гармонізації структури тарифів на газ [11].

Крім того, особливість вищезгаданої організації полягає в тому, що АСЕР є органом Європейського Співтовариства, який має правосуб'єктність та фінансується за рахунок бюджету ЄС.

Для формування чіткої системи міжнародного співробітництва у сфері газової безпеки, з 20- років ХХ ст. розпочався сучасний етап створення міжнародних правових інституцій, які своєю діяльністю формували засади

ефективної міжнародної співпраці. Отже, з проведеного аналізу даного генезису можна виділити наступну періодизацію

Перший етап ознаменувався створенням Всесвітньої енергетичної ради (1920 рік) та Міжнародного газового союзу (1931 рік), які сформували основи міжнародного енергетичного співробітництва.

До другого етапу можна віднести Міжнародне енергетичне агентство (1974) та Naturgy Energy Group(1991), які розширили та консолідували дане співробітництво, розробили ряд регуляторних методів для чіткої взаємодії.

До 3 етапу можна віднести організації створені в 21 ст. До них належать CEER(2000), ФКЕГ(2008), ACER(2011) які займаються розробкою сценарії вирішення існуючої в газовій галузі проблематики.

1.2. Визначення поняття газова безпека

Чітке визначення, яке розкривало б суть поняття «газова безпека» в міжнародних правових та нормативних документах відсутнє. Світовою спільнотою прийнято використання поняття «енергетична безпека», яке включає в себе серед інших «безпеку постачання природного газу». Однак слід сказати, що для розкриття теми дослідження надзвичайно важливо охарактеризувати «газову безпеку» в цілому.

Для досягнення поставленої мети необхідно перш за все проаналізувати поняття «газ», «безпека», «енергетична безпека», «безпека постачання природного газу».

В українському законодавстві, поняття «газ» визначається Законом України «Про ринок природного газу» та Законом України «Про нафту і газ»: «природний газ - суміш вуглеводнів та не вуглеводних компонентів, що перебуває у газоподібному стані за стандартних умов (тиск - 760 міліметрів ртутного стовпа і температура - 20 градусів за Цельсієм) і є товарною продукцією». В Наказі «Про розробку паливно-енергетичного балансу України за 1995», визначається поняття «природний газ», як газ, що складається головним чином із метану і в природних умовах знаходиться в підземних родовищах.

Виходячи з цього, поняття «газ» являє собою хімічну сполуку, яка постійно перебуває в газоподібному стані та знаходиться в підземних родовищах.

В Регламенті Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2016/426 від 9 березня 2016 року про прилади, що працюють на газоподібному паливі, та про скасування Директиви 2009/142/ЄС «газоподібне паливо» означає будь-яке паливо, яке за температури 15 С і під тиском 1 бар перебуває в газоподібному стані [15];

Відповідно до п.1 ст.268 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної

енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, «природний газ» - означає «енергетичний товар».

З даних документів можна узагальнити, що газ є енергетичним товаром та паливним ресурсом, що доповнює одне одного.

Газ нерозривно пов'язаний з безпекою країни, поняття «безпеки» не існує, оскільки це складне соціальне явище, яке досліджується в різних аспектах, з використанням різноманітних підходів. Загалом існує велика кількість визначень, які по частинах є різнополярними за змістом проте не суперечать, а доповнюють одне одного, відображаючи різні аспекти сутності безпеки як категорії.

В цілому безпека як категорія відрізняється залежно від сфери науки: політології, соціології економіки тощо. Так, у найбільш загальному розумінні безпека являє собою стан захищеності від чого завгодно і може використовуватись як до захисту особи, так і суспільства та держави в цілому, як стан, в якому відсутні загрози [16].

Підсумовуючи це, можна сказати, що безпека – це захист від загроз як людини так і держави.

Американський дослідник А. Уолферс зазначав, що безпека в об'єктивному плані передбачає відсутність загроз набутим цінностям, а у суб'єктивному – відсутність страху, що вказаним цінностям буде нанесено шкоду, що вони будуть піддані руйнації [16].

Науково узагальнене визначення поняття «безпека», що є універсальним з точки зору вибору її об'єкта, є визначення В. Сенчагова: «безпека – це стан об'єкта в системі його зв'язків з точки зору здатності до виживання і розвитку в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз, а також дії непередбачуваних і важко прогнозованих факторів» [17, с. 98].

Мається на увазі, що об'єкт або система здатні підтримувати стан захищеності навіть під дією зовнішніх факторів та загроз.

Доктор економічних наук О. Ляшенко зазначає, що «безпека – це властивість об'єкта, що дозволяє йому не допускати ситуацій, небезпечних

для людей і навколишнього середовища», що «...підтверджує статус безпеки як загальнонаукової категорії» [18, с. 19].

Необхідною умовою існування будь-якої держави сучасного світу є використання енергії. Енергетика, так як і газ та безпека, має надзвичайно важливе значення для держави.

Енергетика це сукупність галузей господарства, що вивчають і використовують енергетичні ресурси з метою вироблення, перетворення, передачі і розподілу енергії.

Міжнародне енергетичне агентство визначає енергетичну безпеку, як «безперервну доступність джерел енергії за доступною ціною» [19]. Вищезгадане розуміння енергетичної безпеки приймається багатьма членами НАТО, хоча більшість з них наголошує на аспекті безпеки енергопостачання.

Енергетична безпека — своєчасне, повне і безперервне забезпечення якісним паливом та енергією матеріального виробництва, невиробничої сфери, населення, комунально-побутових та інших споживачів, запобігання шкідливому впливові на довкілля транспортування, перетворення і споживання паливно-енергетичних ресурсів в умовах сучасних ринкових відносин, тенденцій та показників світового ринку енергоносіїв. Саме таке визначення поняття «енергетична безпека» надає нам Постанова Кабінету Міністрів України «Про концепцію діяльності органів виконавчої влади у забезпеченні енергетичної безпеки України»[20].

Дослідник Денчев К. зазначає, що розуміння поняття «енергетична безпека» розуміється, відповідно до того, яку позицію займає країна на міжнародному ринку виділяючи при цьому два спекти досліджуваної категорії:

- 1) для країн-імпортерів – це передусім забезпечення надійності їх енергопостачання, диверсифікація джерел постачання енергоресурсів, забезпечення безпеки енергетичної інфраструктури, впровадження нових технологій для зниження залежності від імпорту енергоресурсів;

2) для країн - експортерів це закріплення на стратегічних ринках за економічно вигідними цінами, забезпечення капіталу та фінансування інвестицій в інфраструктуру та розробки ресурсів [21, с. 57].

Найбільш лаконічне визначення зазначає Земляний М. Г.: «енергетична безпека країни – стан її захищеності від загроз енергетичного характеру» [22].

Дане визначення енергетичної безпеки країни передбачає, що такі об'єкти як, газ, нафта, атомна енергетика тощо, можуть нести загрозу безпеці держави, тому енергетична безпека запобігає цьому.

Газовий аспект є ядром для енергетики, так як і безпека держави від будь-яких загроз, які можуть бути спричинені в сфері енергетики, тому варто сказати, що поняття «газ», «безпека», включаються в поняття «енергетична безпека».

Визначення поняття «газова безпека» відсутнє, як в нормативних актах Європейського Союзу, так і в українському законодавстві, надається лише визначення поняттю «безпека постачання газу», а деякі автори наукових праць намагаються сформулювати власне визначення поняття «енергетична безпека у сфері природного газу».

В своїй же роботі, Ахметов Р.Р пропонує власне визначення поняттю енергетичної безпеки у сфері природного газу як здатність забезпечити належне та безперебійне функціонування конкурентного внутрішнього ринку природного газу за допомогою адекватних внутрішніх ресурсів і інфраструктури, а також доступних і стабільних зовнішніх джерел, що може бути (в разі кризової ситуації) реалізована шляхом прийняття виняткових заходів, коли ринок вже не може забезпечити не обхідну поставку, і спрямована на досягнення цілей «20-20-20» [23].

В свою чергу Директива 2009/73 ЄС визначає внутрішній аспект енергетичної безпеки у сфері природного газу так: «Безпека енергопостачання є одним із найважливіших елементів суспільної безпеки і, таким чином, нерозривно пов'язана з ефективним функціонуванням внутрішнього ринку газу».

Варто зазначити, що Ахметов Р.Р та Директива 2009/73 мають дещо спільне в своїх визначеннях, а саме: «безпека у сфері природного газу – це належне та безперебійне функціонування внутрішнього ринку».

Безпека постачання природного газу – надійне та безперебійне постачання необхідних обсягів природного газу споживачам, що забезпечується наявними джерелами надходження природного газу, а також належним технічним станом газотранспортних та газорозподільних систем, газосховищ та установки LNG – саме так, звучить визначення в Законі України «Про ринок природного газу» [24].

Українські нормативно-правові акти окреслюють, що «безпека постачання природного газу» - це перш за все надійне та безперебійне постачання природного газу для потреб своїх споживачів.

В Регламенті 2017/1938 Європейського Парламенту та Ради від 25 жовтня 2017 року стосовно заходів щодо забезпечення безпеки постачання газу та скасування Регламенту(ЄС) №994/2010 зазначається, що метою даного Регламенту є забезпечення вжиття всіх необхідних заходів для забезпечення безперебійного постачання газу по всьому Союзу, зокрема, для захищених споживачів у випадку складних кліматичних умов або перебоїв у постачанні газу [25].

Щоб правильно розуміти поняття «газова безпека» потрібно відштовхуватись від поняття «енергетичної безпеки». Насамперед енергетична сфера, як вже зазначалось, включає в себе нафтогазову галузь, тому доцільно зазначити, що газ є однією з основ для енергетичної безпеки.

Тому проаналізувавши вищезазначене, можна дійти висновку, що поняття «безпека постачання природного газу» є тотожним та логічним для пояснення та формування визначення поняття «газова безпека».

Звертаючи увагу на те, що «енергетика», «енергетична безпека» є широким поняттям, що включає в себе і інші галузі господарства, а отже визначення поняття «енергетична безпека» є загальним визначенням, що вільно може використовуватись для визначення поняття «газова безпека»,

оскільки енергетична безпека включає в себе «своєчасне, повне і безперервне забезпечення якісним паливом ...», що можна трактувати як своєчасне, повне і безперервне забезпечення якісним газом, оскільки газ є паливом.

Виходячи з вищезазначеного можемо запропонувати визначення поняття «газова безпека» в широкому та вузькому розумінні. В широкому розумінні «газова безпека» - це своєчасне, повне, надійне і безперервне забезпечення якісним газом включаючи постачання достатнього ресурсу природного газу для потреб своїх споживачів, що забезпечується наявними джерелами надходження природного газу, при цьому не допускаючи ситуацій, небезпечних для людей, держави і навколишнього середовища, тим самим забезпечувати належне функціонування внутрішнього ринку.

У вузькому значенні поняття «газова безпека» можна розуміти, як своєчасне, повне, надійне і безперервне забезпечення якісним газом своїх споживачів.

Аналіз чинного законодавства та юридичної літератури, дає можливість виділити суттєві юридичні ознаки газової безпеки.

Перша з них полягає у тому, що газова безпека є об'єктом енергетичного права, складовою частиною національної та транснаціональної безпеки.

Друга виявляється в наявності системи державно-правових та інших соціальних засобів запобігання виникненню різноманітних загроз шляхом регулювання постачання газу, як в побуті так і в промисловій сфері.

Третя ознака газової безпеки пов'язана з запобіганням ризикованим діям, станам і процесам, тобто із запобіжними заходами.

РОЗДІЛ 2.ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАЗОВОЇ БЕЗПЕКИ У ЄВРОПІ

2.1. Правові основи забезпечення газової безпеки у ЄС

На початку свого існування постачання природного газу для користувачів, визначалось як обов'язок кожної держави перед своїми громадянами. Як наслідок створювалися вертикально-інтегровані компанії-постачальники, які переважно належали державам і відповідно були монополістами на ринку. Але вже в 70-х роках минулого століття прийшло розуміння, що подібний підхід з державними монополіями є малоефективним. Якість даної продукції часто була низька, адже за відсутності конкуренції монополії були захищені від відтоку користувачів. Розуміння цього спонукало енергетичний ринок ЄС вже всередині 70-х на початку 80-років розпочали перехід до конкурентного та відкритого постачання природного газу.

В кінці 80-х років ЄС почав процес створення єдиного енергетично ринку держав-членів на засадах відкритості, гнучкості та єдинства. Великою перепорою для цього стало те, що національні енергетичні ринки були фрагментовані не лише юридично, але й інфраструктурно. Існувало чітке розуміння доцільності конкуренції в сфері постачання газу, але було недоцільно для кожної окремої компанії будувати свою власну інфраструктуру. Тому було прийнято рішення залишити монополії в мережевому секторі, відділивши його і від збуту і від виробництва.

Прийшло також розуміння того, що потрібно впроваджувати новий підхід в рамках всього ЄС одночасно для формування чіткої єдиної системи.

Процес лібералізації ринку проходив у кілька етапів, на основі укладання нормативно-правових документів, які формували енергетичні пакети.

Перший енергетичний пакет документів включав в себе дві директиви - Директива 96/92/ЄС(прийнята в лютому 1997) та Директива 98/30/ЄС-10.08.1998. Перша директива була спрямована на формування основних засад та підходів формування єдиного енергетичного ринку. Друга директива містила загальні правила зберігання та передачі природнього газу, його розподіл та споживання.

Перший енергетичний пакет втім не вирішував питання відкритого доступу до газопроводів, тарифікації та відкритості ринків в цілому. Це спонукало до прийняття другого енергетичного пакету (листопад 2002). В цілому Другий енергопакет містив досить багато положень, пов'язаних з подальшої лібералізації енергетичного сектора, - правила про продовження поділу бізнесу в вертикально інтегрованих компаніях-монополістів, скорочення їх горизонтальної концентрації, впровадження конкуренції в сфері оптових і роздрібних поставок, моніторинг мереж передачі і розподілу енергії, управління доступом третіх осіб до енергетичної інфраструктури. Не зважаючи на це збереглася проблема монополізації деяких країн членів, відсутність текучості, відсутність прозорості, слабка інтеграція між державами членами.

Все це спонукало Європейську комісію в 2007 році проголосити програму «20-20-20». Вона передбачала скорочення викидів вуглекислого газу на 20%, збільшення енергоефективності в рамках Європейського союзу на 20%, а також досягнення частки відновлюваних джерел енергії в загальному обсязі споживаної енергії в рамках ЄС як мінімум в 20%. Саме це лягло в основу третього енергопакету.

Саме третій енергопакет зробив суттєвий позитивний вплив на безпеку постачання газу в Союзі, як з точки зору підготовки, так і з пом'якшення наслідків. Держави-члени краще підготувалися до кризи поставок зараз, коли від них вимагається встановити плани профілактичних дій та плани надзвичайних ситуацій, і вони краще захищені зараз, коли їм доводиться виконувати ряд зобов'язань щодо інфраструктурного потенціалу та

газопостачання. Даний енергопакет складається з Регламентів та Директивів, зокрема:

1. Директива 2009/72 / ЄС Європейського Парламенту та Ради;
2. Директива 2009/73 / ЄС Європейського Парламенту та Ради;
3. Регламент (ЄС) № 713/2009;
4. Регламент (ЄС) № 714/2009;
5. Регламент (ЄС) № 715/2009.

1. Директива ЄС 2009/72 від 13 липня 2009 року крім того, що підтримує ідеї та цілі ряд Директив, які входять в третій енергопакет ЄС, вона також передбачає тендерну процедуру для нових генеруючих потужностей, згідно якої в інтересах безперебійності постачання держави-члени можуть передбачити нові генеруючі потужності або вжити заходи з енергоефективності/управління попитом, використовуючи тендерну процедуру або будь-яку еквівалентну прозору та недискримінаційну процедуру на основі опублікованих критеріїв. Ці процедури можуть, однак, бути задіяні тільки, якщо в результаті застосування процедури надання дозволу отримана генеруюча потужність або ухвалені заходи з енергоефективності/управління попитом, не будуть достатніми для забезпечення безперебійності постачання.

Детальна інформація стосовно тендерної процедури для генеруючих потужностей і заходів з енергоефективності управління попитом повинні публікуватися в Офіційному віснику Європейського Союзу принаймні за шість місяців до кінцевої дати для подання пропозицій [26].

Саме в цьому Регламенті, передбачено розмежування транспортних систем та операторів транспортних систем, де передбачається, що з березня 2012 року, будь-яке підприємство, що є власником транспортної системи, повинно діяти як оператор транспортної системи.

Також заслуговує увагу, те що до того моменту, коли підприємство буде затверджене і призначене як оператор транспортної системи відповідно до частини 9 статті 9, воно має бути сертифіковане відповідно до процедур,

встановлених у частинах 4, 5 і 6 статті 10 цієї Директиви та у статті 3 Регламенту (ЄС) № 714/2009, згідно з якими Комісія перевіряє, що існуючі угоди чітко гарантують більш ефективну незалежність оператора транспортної системи, ніж положення Глави V [26].

2. Директива 2009/73 / ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 року "Про загальні правила внутрішнього ринку природного газу та про скасування Директиви 2003/55 / ЄС» явила собою новий етап реформування ринку природного газу[27]. Дана Директива – прийнята з метою підвищення ефективності прийнятих раніше нормативних регуляторів. Комісія неодноразово визнавала, що так і не була виконана одна з головних завдань реформи - ефективне відділення транспортних мереж від функцій виробництва і поставки. Внаслідок цього продовжувала існувати дискримінація при управлінні мережею, більш того, вертикально інтегровані підприємства втратили стимули для здійснення необхідних інвестицій в розвиток мережі газопроводів.

З метою забезпечення незалежності операторів транспортної системи від власників, Директива 2009/73 / ЄС більш детально регулює їх фінансові та організаційні аспекти, причому заходи спрямовані не тільки на забезпечення їх відособленості, а й на створення умов щодо співпраці. Власник допомагає незалежному операторові системи у виконанні його завдань (які також більш детально прописані в Директиві 2009/73 / ЄС), надає необхідну інформацію, фінансує інвестиційні проекти, розроблені незалежним системним оператором та надає гарантії фінансування розширення мережі і т.д.

У зв'язку з виниклою проблемою - відсутністю стимулів для власників газотранспортної системи з розвитку транспортної мережі - були передбачені наступні заходи. Щороку оператор транспортної системи представляє на розгляд регулюючого органу 10-річний план розвитку мережі, що містить ефективні гарантії нормального функціонування системи і безпеки поставок.

Тобто, передбачається розроблення плану розвитку мережі функціонування системи і безпеки поставок газу на 10 років, для того щоб

забезпечити нормальне функціонування сформованої системи, створити гарантії для безпечних поставок газу.

Ще одним завданням Директиви 2009/73 / ЕС стало забезпечення незалежності операторів систем зберігання. Сховища, як і мережі, відтепер повинні управлятися юридично відокремленими підприємствами, що володіють реальним правом керування і засобами для підтримки, управління і розвитку засобів зберігання [27].

У порівнянні з положеннями Директиви 2003/55 / ЕС, яка була відмінена Директивою 2009/73 / зазнав змін і статус національних регулюючих органів, на думку Комісії, які опинилися недостатньо сильними для впливу на ринок.

- По-перше, були розроблені заходи щодо забезпечення їх незалежності від будь-яких інших публічних і приватних інтересів (зокрема, реалізований принцип бюджетної автономії).

- По-друге, регулюючі органи відтепер наділені більш широкими повноваженнями (в порівнянні з попереднім законодавством) щодо забезпечення права вільного доступу до мережі, щодо захисту прав споживачів, гарантування високих стандартів надання публічних послуг.

Директивою передбачено заходи співробітництва держав-учасників в короткостроковій і в довгостроковій перспективі. Щодо цінового регулювання в преамбулі директиви встановлено правило: «Ринкова ціна повинна бути на такому рівні, щоб дохід міг забезпечувати розвиток мережі»[28].

Контракти як і раніше розглядаються як важливий елемент, що забезпечує поставку газу до держав-учасниць в тій мірі, в якій вони не заважають виконанню завдань Директиви 2009/73 / ЕС. [28]

Таким чином положення Директиви 2009/73 / ЕС, безумовно, є прогресивними з точки зору створення та розвитку єдиного ринку газу Європейського союзу, але як і раніше результат реформ буде визначатися волею держав-членів. Однак слід враховувати, що, поки одні країни намагаються визначитися з остаточним рішенням або його формою, більшість

держав-учасників вже відмовилося від монополії в даному секторі; деякі компанії з цих держав активно розвиваються, створюють конкурентні переваги і завойовують ринки інших країн.

3. Регламент 713/2009 став основою для створення Агентства з питань співробітництва енергетичних регуляторів (ACER). Створення ACER явно покращило координацію між регулюючими органами з прикордонних питань. З часу свого створення ACER отримала нові важливі завдання щодо моніторингу оптових ринків відповідно до Регламенту (ЄС) № 1227/2011 Європейського Парламенту та Ради та стосовно транскордонної енергетичної інфраструктури відповідно до Регламенту (ЄС) № 347/2013 Європейського Парламенту та Ради та забезпечення постачання газу відповідно до Регламенту (ЄС) 2017/1938 Європейського Парламенту та Ради [29].

ACER координує національні дії, пов'язані з готовністю до ризику, відповідно до Регламенту (ЄС) 2019/941 Європейського Парламенту та Ради.

ACER повинен забезпечити виконання регуляторних функцій, що виконуються регулюючими органами відповідно до Директиви (ЄС) 2019/944 Європейського Парламенту та Ради та Директиви 2009/73 / ЕС Європейського Парламенту та Ради належним чином узгоджені та, за необхідності, завершені на рівні Союзу[29].

В Регламенті зазначаються види актів, які повинні видаватися організацією ACER, також зазначені загальні завдання, щодо розробки та впровадження мережевих кодексів та вказівок, також, що ACER є профспілковим органом з правосуб'єктністю, крім того Регламент регулює завдання, цілі, функції та структуру агентства, визначає функції кожного з адміністративно-управлінської структури.

Головним результатом запровадження цього регламенту було створення Агентства з питань співробітництва енергетичних регуляторів (ACER) , що суттєво покращило координацію регулюючими органами з прикордонних питань.

4. Регламент (ЄС) № 714/2009 Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 року про умови доступу до мережі для транскордонного обміну електроенергією та скасування Регламенту (ЄС) №1228/2003, передбачає, створення ENTSO for Electricity, зобов'язує ENTSO for Electricity надати до Агенції мережевий кодекс, визначає завдання, функції ENTSO-E, передбачає механізм компенсації між операторами транспортних систем, санкції, які накладаються при порушеннях положень цього Регламенту, важливе місце в Регламенті займають тарифи, які повинні бути прозорими, мають враховувати потреби безпеки мережі та відображати реальні витрати, наскільки вони відповідають витратам ефективного та структурно порівняного оператора, та мають застосовуватися у недискримінаційні формі. Такі тарифи не повинні залежати від відстані [30].

5. Регламент (ЄС) № 715/2009 Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 р. Про умови доступу до мереж передачі природного газу та скасування Регламенту (ЄС) № 1775/2005 [31].

Дане положення спрямоване на :

✓ встановлення недискримінаційних правил умов доступу до систем транспортування природного газу з урахуванням особливостей національних і регіональних ринків з метою забезпечення належного функціонування внутрішнього ринку газу;

✓ встановлення недискримінаційних правил щодо умов доступу до об'єктів з виробництва та зберігання LNG з урахуванням особливих характеристик національних і регіональних ринків;

✓ сприяння формуванню добре функціонуючого та прозорого оптового ринку з високим рівнем безпеки поставок газу і забезпечення механізмів гармонізації правил доступу до мереж для транскордонних обмінів газом [31].

Регламент передбачає, що для забезпечення оптимального управління газотранспортною мережею в співтоваристві повинна бути створена Європейська мережа операторів систем передачі газу (ENTSO for Gas (далі –

ENTSO)), крім цього в документі визначені завдання для ENTSO. В результаті чого, 1 грудня 2009 року, була створена Європейська мережа операторів систем передачі газу (ENTSO). Даний Регламент повністю регулює діяльність ENTSO.

Варто також зазначити, що даний Регламент уточнює більш загальні норми Директиви 2009/73/ЄС стосовно правил доступу третіх сторін до систем транспортування та розподілу газу, зокрема законодавчо забезпечує, що треті сторони повинні мати право доступу до мереж транспортування газу на вільній та недискримінаційній основі.

Велика частка газу імпортується в Союз з третіх країн, тому ЄС прийняв положення, яке спрямоване на забезпечення прийняття всіх необхідних заходів для забезпечення безперебійної поставки газу на всій території Союзу, зокрема захищеним споживачам у разі складних кліматичних умов або перебоїв в поставках газу. В результаті чого, було розроблено Регламент (ЄС) 2017/1938 Європейського Парламенту та Ради від 25 жовтня 2017 року щодо заходів забезпечення безпеки постачання газу та скасування Регламенту (ЄС) № 994/201 [32]. Даний Регламент не входить до Третього енергопакету, але має значний вплив на ринок газу та газову безпеку в ЄС, і був створений у відповідності до сучасних реалій.

Регламент 2017/1938 замінив Регламент 994/2010, доповнивши раніше комплекс заходів рядом важливих нововведень.

Відповідно до даного Регламенту, відповідальність за забезпечення безпеки поставок газу повинні нести спільно підприємства з видобутку природного газу, держави-члени, що діють через свої компетентні органи, і комісія в рамках їх відповідних повноважень.

Також щонайменше кожні два роки, відповідно до даного Регламенту, проводиться загальносоюзне моделювання газопостачання та сценарії зриву інфраструктури. Як засіб зміцнення регіональної співпраці шляхом надання інформації про газові потоки, а також надання технічної та експлуатаційної експертизи, до проведення заходів має бути залучена Регіональна система

координації газу (ReCo System for Gas), створена ENTSOG, що складається з постійних експертних груп з моделювання [32].

В Регламенті (ЄС) 2017/1938 передбачена солідарність країн Союзу, як результат на повідомлення Комісії від 16 жовтня 2014 року про короткочасну стійкість європейської газової системи. Було проаналізовано наслідки часткового або повного переривання поставок газу з Росії та зроблено висновок, що суто національні підходи не є дуже ефективними у разі сильних зривів, враховуючи їх сферу застосування, яка за визначенням обмежена, тому для того, щоб внутрішній ринок газу функціонував навіть в умовах дефіциту поставок, було вирішено передбачити солідарність та координацію у відповідь на кризи поставок, що стосується як превентивних дій, так і реакції на фактичні перебої газопостачання. Солідарність це крайній засіб, на той випадок, якщо надзвичайну ситуацію не вдається ліквідувати навіть після повного виконання заходів, передбачених планом дій при надзвичайних ситуаціях, стаття 13 Регламенту 2017/1938 вперше встановила право порушеного держави-члена вдатися до механізму солідарності.

Варто також зазначити, що солідарність згідно з цим Регламентом надається на основі компенсації.

Крім солідарності, було введено основний стандарт в області інфраструктури, який полягає в обов'язку кожної держави-члена забезпечити наявність технічних потужностей, що дозволяють задовольнити внутрішній піковий попит на газ у разі виникнення перебоїв в постачанні газу по «єдиною найбільшою газовою інфраструктурою». Обсяг цих резервних (заміщають) технічних потужностей розраховується за формулою N-1, наведеною у додатку II до Регламенту 2017/1938.

Регламент 2017/1938 так само як і попередній Регламент, виходить з того, що надійність газових поставок повинна забезпечуватися на трьох послідовних рівнях: спочатку - на рівні підприємств, потім - на рівні держав-членів (національному або регіональному) і лише в тому випадку, якщо

заходи, прийняті на перших двох рівнях, виявилися неефективними, - на рівні ЄС.

Особливу увагу в Регламенті 2017/1938 приділено питанням розкриття комерційної інформації, оскільки прозорість розглядається як необхідний елемент політики забезпечення надійності газових поставок. Розкриття значного обсягу комерційної інформації здійснюється на рівні «газові підприємства - компетентні органи» і «компетентні органи - Комісія».

Крім іншого, газові підприємства зобов'язані надавати компетентним органам інформацію про ряд умов договорів поставки газу, укладених на строк більше одного року [33].

Отже з метою створення єдиного конкурентного газового енергетичного ринку в межах ЄС була здійснена колосальна робота, зокрема прийняті директиви та регламенти в рамках енергетичних пакетів, що складають єдину цілісну систему, яка пройшла тривалий процес еволюції і яка сформувала сучасний стан енергетичної системи ЄС. Кожна з цих директив та регламентів несе свою цінність лише в сукупності з рештою. На початковому етапі (перші два пакети) відбувся процес формування засад нового підходу функціонування енергетичного ринку природного газу. Третій же етап ознаменувався переходом до практичної реалізації цих засад з урахування динаміки розвитку ринку та виникнення кризових ситуацій

По-друге величезний вплив дані документи мали і на формування сучасного стану газової безпеки ЄС. Вирішення питань гнучкості, відкритості, прозорості, вільної конкуренції напряду впливають на забезпечення газової безпеки на ринку.

2.2. Місце Європейської мережі операторів газотранспортних систем у забезпеченні газової безпеки в Європі

Одним з органів забезпечення газової безпеки в Європі є Європейська мережа операторів газотранспортних систем (European Network of Transmission System Operators for Gas (далі - ENTSOG)) - об'єднання операторів європейських газотранспортних систем, що створена 1 грудня 2009 року в рамках імплементації європейського енергетичного законодавства, відомого як "Третій енергетичний пакет"[34].

Завдання ENTSOG визначені Регламентом (ЄС) 715/2009:

- ✓ налагодження функціонування єдиного європейського ринку природного газу;
- ✓ сприяння розвитку транскордонної торгівлі газом;
- ✓ забезпечення управління, координації експлуатації і технічного розвитку газотранспортної мережі Євросоюзу;
- ✓ Розроблення десятирічного плану розвитку газотранспортної мережі ЄС [31].

Кінцевою метою є гармонізація правил ЄС, що регулюють ринки електроенергії та газу, створення рівних умов, що дозволяють потокам енергії, визначатись подачею та попитом, а не місцевими правилами. Такі «узгоджені правила» більш відомі як Мережеві коди, які розробляються ENTSOG та ENTSO-E в рамках вказівок, що надходять від ACER.

Станом на кінець 31 грудня 2018 року в ENTSOG входять: 45 членів, 3 асоційованих партнерів та 8 спостерігачів з країн, які не є членами ЄС: Укртрансгаз, Україна.

- ✓ ENTSOG опублікував у жовтні 2018 року адаптовану версію другої

методології аналізу витрат та вигод для проекту газової інфраструктури, що було згодом затверджено Європейською Комісією;

✓ ENTSOG також опублікував шаблон основних умов та умови договорів

транспортування оператором системи передачі для пакетної потужності, як це вимагається статтею 20 Кодексу механізму розподілу потужності мережі (Capacity Allocation Mechanisms Network Code (CAM NC));

✓ У квітні 2018 року ENTSOG опублікував Кодекс тарифної мережі;

✓ В кінці 2018 року, Регіональну систему координації газу, було прийнято, як загальний мережевий операційний інструмент для надзвичайних ситуацій, який також включав загальну шкалу класифікації інцидентів;

✓ У 2018 році відбулася внутрішня реструктуризація Ринкового ділового

простору в рамках ENTSOG, щоб сформувати дві робочі групи - одну, присвячену моніторингу виконання та дії газових мережевих кодексів, а також поліпшення функціональності існуючих мережевих кодів, а іншу для подальшого розвитку;

✓ Два роки поспіль ENTSOG проводить щорічну конференцію під назвою «Газова інфраструктура в умовах стійкої економіки» для широкої групи зацікавлених сторін ENTSOG, включаючи Європейську комісію та низку представників електроенергії та газу. Орієнтуючись на газові інновації, декарбонізацію та з'єднання газових та електроенергетичних систем, члени ENTSOG презентують свої інноваційні проекти, що дають змогу глибокої декарбонізації промисловості та ефективного планування та експлуатації електромереж [35].

ENTSOG розробив мережеві коди, що містять правила щодо подальшої інтеграції на газовий ринок ЄС, а також щодо функціонування та розвитку системи. Процес розробки мережевих кодів починається, коли Європейська Комісія подає Агентству з питань співробітництва енергетичних регуляторів запит на Рамкові рекомендації. Далі ENTSOG перетворює рамкову інструкцію ACER в мережевий код, проводячи широкі громадські консультації.

ENTSOG затвердив ряд документів, що надалі були імплементовані в Регламенти ЄС:

✓ Мережевий кодекс щодо механізмів розподілу потужностей у системах

газопередач, це був перший мережевий кодекс ENTSOG - опублікований 14 жовтня 2013 року як Регламент (ЄС) № 984/2013, що діяв до листопада 2017 року, на заміну був прийнятий Регламент (ЄС) 2017/459, як перша поправка Мережевого кодексу, яка набула чинності 6 квітня 2017 року;

✓ Мережевий кодекс газового балансування мереж передачі, це був Другий мережевий кодекс ENTSOG - опублікований 26 березня 2014 року як Регламент (ЄС) № 312/2014, що встановлює Мережевий Кодекс Балансування Газу в Газотранспортних Системах. Цей Регламент запроваджує Мережевий Кодекс, що встановлює правила балансування, включаючи правила процедури номінації, що пов'язані із мережею, плати за небаланс, процедури розрахунків, що пов'язані із платою за добовий небаланс, та операційне балансування між мережами операторів газотранспортних систем. В даному нормативно-правовому акті закріплений принцип нейтральності та передбачається послуга зберігання газу в трубі [36];

✓ Мережевий кодекс про правила сумісності та обміну даними, опубліковано 30 квітня 2015 року як Регламент (ЄС) № 703/2015 «Про мережевий кодекс щодо правил інтероперабельності та обміну даними». Цим Регламентом укладено мережевий кодекс, який встановлює правила інтероперабельності та обміну даними, а також гармонізовані правила функціонування газотранспортних систем. Цей Регламент застосовується на точках міжсистемного з'єднання. В даному Регламенті передбачаються правила регулювання потоків газу, принципи вимірювання обсягу та якості газу, також в даному документі зазначається, що оператори суміжних газотранспортних систем забезпечують встановлення порядку оповіщення, який сприятиме швидкому та синхронному оповіщенню у випадках

надзвичайних подій, крім того перераховуються типові одиниці вимірювання [37];

✓ Мережевий кодекс про гармонізовані тарифні структури передачі газу, опубліковано 16 березня 2017 року як Регламент (ЄС) № 460/2017, щодо встановлення мережевого кодексу стосовно гармонізованих структур тарифу на транспортування газу [38]. Це Положення встановлює мережевий кодекс, який встановлює правила щодо гармонізованих тарифних структур передачі на газ, включаючи правила щодо застосування методології базових цін, пов'язані з цим вимоги щодо консультацій та публікацій, а також розрахунок резервних цін на продукцію стандартної потужності. В нормативно-правовому акті, передбачаються формули, за якими повинна проводитись оцінка розподілу витрат, також зазначаються формули за якими проводиться розрахунок резервних цін на продукцію нестандартної потужності за рік для твердої потужності при відсутності сезонних чинників та ряд інших формул, якими сторони повинні користуватись під час транспортування газу.

Таким чином варто зазначити, що впровадження Мережевих кодексів є важливим кроком на шляху гармонізації та розвитку інтегрованого енергетичного ринку в межах Європейського Союзу, тоді як користувачі мережі можуть отримувати доступ та працювати на цьому ринку легше, ніж на безлічі окремих національних ринків з різними правилами та правилами доступу до мережі та розподілу потужностей.

Створення ENTSOG дало додатковий поштовх до гармонізації та оптимізації газопостачання в ЄС. Розроблені ними мережеві кодекси та проведені дослідження складають основу для подальшої імплементації в рамках прийняття відповідних Директив та регламентів Єврокомісією

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ГАЗОВОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

3.1. Стан забезпечення газової безпеки в Україні

Як вже зазначалось вище, забезпечення енергетичної безпеки загалом і газової безпеки зокрема є однією з головних завдань держави перед громадянами. На жаль в Україні склалася ситуація, за якої забезпечення газової безпеки знаходиться під суттєвою загрозою. До основних негативних чинників, які впливають на це є:

- Закінчення контракту з РФ 31 грудня 2020 року;
- будівництво LNG-терміналу (термінал по отриманню та регазифікації зрідженого газу).

2009 року Росія й Україна у Москві підписали 10-річні контракти на постачання газу споживачам України і транзит російського газу через українську територію, 31 грудня 2020 року дані контракти втрачають свою чинність [39].

Варто зазначити, що Україна раніше задовольняла свої потреби в газі за рахунок імпорту з Росії, але не купувала російський газ безпосередньо з листопада 2015 року, після того, як Росія анексувала кримський півострів. Транспортування газу до Європи тривало, попри конфлікт, і приносило Україні 3 мільярди доларів щорічно. Щоправда, досі достеменно невідомо як вплине агресія з боку РФ, будівництва 2 транспортного потоку в обхід України та арбітражні розгляди на стан газової безпеки України. Нового контракту на постачання російського газу до Європи поки немає. І українська сторона виходить з того, що до кінця року його може і не бути.

Можливі наслідки не підписання/продовження контракту про транзит та постачання газу:

- значні витрати на обслуговування порожньої труби, яке складає \$ 3 млрд на рік;

- необхідність пошуку нового постачальника газу для споживачів України;
- відсутність газу в українській газотранспортній системі (далі — ГТС) призведе до зростання цін на енергоносії, віялових відключень електроенергії, перевантаження електромереж і мінімальному тиску газу в квартирах і будинках;
- Завершення контракту про транзит газу в європейський союз з Росією призведе до падіння економіки України.

Російський "Газпром" назвав 2 умови, необхідні для продовження транзиту російського газу до Європи через ГТС України після 2019 року:

1. відновлення прямих закупок російського газу;
2. взаємна відмова від претензій та припинення судових розглядів між "Газпромом" та "Нафтогазом"[40].

Крім того, Росія вказала про умови для продовження контракту, лише коли зрозуміла, що Північний потік-2 не можливо ввести в експлуатацію вкінці 2019 року, тому виходячи з того, що Україна зацікавлена зберегти свій статус транзитної країни, Росією було запропоновано дві умови, які зазначені вище, більш того, Росія пропонує короткострокові контракти, що принципово не влаштовує Україну.

З урахуванням історії російсько-українських газових відносин, той факт, що забезпечення населення газом залежало і залежить від Росії, проблема з пролонгуванням контракту справді неймовірно гостро стоїть як в економічному так і енергетичному аспекті.

Другою проблемою, що впливає на стан газової безпеки в Україні є зупинка будівництва LNG-терміналу. Ідея будівництва в Україні потужностей для прийому зрідженого газу не з Росії розроблялася давно.

У 2010-х велись будівельні роботи в проекті "Інтерконнектор Україна - Польща" будівництво LNG-терміналу для поставок газу з Північної Африки, Азії та інших країн. Однак проект так і не був реалізований, оскільки "Нафтогаз України" вважає, що його реалізація невигідна, і всі роботи в цьому напрямку

фактично були припинені [41]. Експерт з питань енергетики та директор спеціальних програм НТЦ "Психея" Геннадій Рябцев, зазначив, що наявність даного інтерконнектора, відкрило б доступ України до будь-якого газу, який присутній на вільному ринку. Він міг би йти через Польщу в Україну з будь-якої країни.

На сьогоднішній день, 31 серпня 2019 року був підписаний меморандум про газове співробітництво, який передбачає роботу за трьома напрямками.

Перше - це будівництво трубопроводу по українській території. Представники Польщі і раніше були готові добудувати його до нашого кордону, але будувати на українській території, природно, не збиралися. Друге - необхідно збільшити потужність терміналу в Свіноуйсьце, який зараз розрахований виключно на польські потреби. Там вільних обсягів немає, і навряд чи вони з'являться, тому що газ законтракований. І третє - зараз поставки американського СПГ обмежені терміналами зі зрідження газу на Атлантичному узбережжі США.

Отже, Польщі потрібно збільшити свої потужності. Таким чином, потрібно буде укласти контракти на добудову трубопроводу, на збільшення потужності терміналу в Свіноуйсьце і на збільшення потужностей зі зрідження американського газу. Лише в разі вирішення цих 3-х питань, буде можливе здійснення перевезення зрідженого газу, і в свою чергу вирішення проблеми стану газової безпеки України.

Варто також нагадати, що "Інтерконнектор Україна - Польща" не єдиний проект побудови LNG-терміналу, який був призупинений. 25 серпня 2010 року був ініційований Національний проект рішенням Президента України, нацпроекту «LNG-Термінал», яка розробляла іспанська компанія Gas Natural Fenosa Engineering (раніше SOCOIN), що розпочала свою діяльність у 1989 році як інженерно дочірня компанія Gas Natural Group, що спеціалізується на енергетичному секторі. Потенційними постачальниками зрідженого газу в Україну були б країни Північної і Західної Африки (Єгипет, Алжир, Нігерія),

Перської затоки (Катар), Каспійського регіону(Азербайджан, Туркменістан) [41].

В результаті успішного будівництва Україна могла б створити тристоронній консорціум, куди увійшов би Катар, Туреччина і Україна. Катар - як найбільший постачальник скрапленого природного газу в світі, а Туреччина - як країна, що бере участь в логістичному ланцюжку (через її територію повинні йти танкери зі скрапленим газом), але проект був зупинений, через те, що Україні не вдалося домовитися з Туреччиною про транзит зрідженого газу танкерами через Босфор.

Описані вище сценарії по будівництву LNG терміналу могли б справді вирішити проблему з постачанням газу в обхід Росії. У випадку успішної імплементації даного рішення, можна було б повністю відмовитися від залежності з боку Росії. Головною проблемою залишається побудова додаткової ділянки трубопроводу для забезпечення постачання газу в необхідних масштабах.

Крім будівництва терміналу, можливий варіант використання плавучого торгового референту (Floating Storage Regasification Unit – далі FSRU). Місце для базування є - це порт «Південний» біля Одеси. Потрібно модифікувати причал під прийом газу - встановити стендери і трубопровід. До нього щотижня приходить СПГ-танкер і приблизно за дві доби зливає скраплений газ в трюми судна-регазифікатор. FSRU працює в безперервному режимі. Шляхом обігріву скрапленого газу в своїх трюмах судно поступово переводить його в газоподібний стан. Потім по сполучному газопроводу через причальний вузол газ надходить безпосередньо в магістральну мережу».

Наразі, даний проект не є реалізованим і є все ще цікавий компанії ТІС (ТрансІнвестСервіс). Попри те, знову зазначається, що для того, щоб почати приймати газ, буде потрібно півроку або рік. Але потрібно вирішити питання з проходженням протоки Босфор.

Даний варіант є ще одним чудовим варіантом, який втім також зіткнувся з проблемою. Неспроможність домовитися з турецькою стороною про

використання Босфорської протоки для проходження LNG танкерів унеможливилює подальшу реалізацію даного проекту. Складно також спрогнозувати скільки часу знадобиться для врегулювання даного питання, і чи вдасться це взагалі.

3.2. Прогресивні напрямки забезпечення газової безпеки в Україні

Україна перебуває на межі газової енергетичної кризи. Надзвичайно нестійким є питання забезпечення газової безпеки для населення. На даний момент вирішення даного питання повністю залежить від вирішення наступних проблем:

- ✓ пролонгування/укладання контракту з Росією для подальшого транзиту та купівлі газу;
- ✓ реалізація проекту з LNG терміналу;
- ✓ реалізація та використання плавучого торгового референту.

На даний момент, питання з пролонгацією контракту знаходиться у підвищеному стані. Тристоронні перемовини між Росією, Україною та Європейським союзом досі не дали відчутних результатів. Нафтогаз рішуче відкидає пропозицію Газпрому(контракт терміном на один рік, врегулювання судових претензії між "Нафтогазом" та "Газпромом" "за нульовим варіантом, у рамках мирової угоди»).

З метою вирішення питання забезпечення газової безпеки та врегулювання конфліктної ситуації між Україною та РФ було проведено ряд 3-сторонніх зустрічей та переговорів (між ЄС, Україною та РФ). На них розглядалися умови пролонгації існуючого контракту між РФ та Україною щодо транзиту та постачання газу.

За результатами останньої зустрічі (жовтень 2019 року) міністр енергетики та захисту навколишнього середовища України Олексій Оржель зазначив, що ЄС запропонував нові рамки роботи з контрактом із транзиту газу, які "базуються на 10-річному контракті, а також на обсягах 60 мільярдів кубометрів - стабільних обсягів та 30 мільярдів кубометрів - змінюваних обсягів - транспортування газу газотранспортною системою"[42].

Також під час вищезазначеної трьохсторонньої зустрічі, ЄС зазначив, додаткові моменти, такі як, укладання транспортного договору повинно відбуватись відповідно до європейського законодавства. Результат зустрічі

включає в себе що Росія готова співпрацювати з Україною на основі європейського законодавства, але за умови пакетного вирішення питань щодо судових позовів "Нафтогазу" проти "Газпрому" та поставок російського газу в Україну.

Часу до закінчення поточного контракту (підписаного в 2009 року) залишається дуже мало, тому відсутність чіткого вирішення цієї проблеми становить справді величезну загрозу для газової безпеки.

Альтернативною є постачання газу з Катару через Трансбалканську гілку в Україну – саме такий варіант розглядається міністром енергетики та директором «Оператор ГТС України» Сергієм Макогонем. Трансбалканська гілка йде з України до Туреччини через Румунію та Болгарію. За цією схемою зріджений газ буде надходити на турецький термінал в Мармуровому морі де після регазифікації буде надходити до ГТС [43].

Попри те, що Трансбалканська гілка є одним із рішень газової безпеки України, експерт аналітичного центру DiXi Group Геннадій Рябцев, наголошує, що потужності Трансбалканського газопроводу становлять лише 16 млрд кубометрів на рік. І вони розподілені на найближчі 25 років без участі України[44].

Іншим напрямком вирішення питання забезпечення газової безпеки , є поставка катарського газу за допомогою СПГ-танкерів через протоку Босфор.

Сергій Макогон, генеральний директор ТОВ «Оператор ГТС України» уточнює, що основна проблема доставок катарського газу безпосередньо в Україні - домовитися з Туреччиною про прохід LNG-танкерів через Босфор. Справа в тому, що провезення скрапленого газу заборонений Анкарою до проходу через канал в цілях безпеки, дозволений лише провезення LPG - пропану-бутану і нафти. На даний момент, попри ряд переговорів з турецькою стороною, дане питання не було вирішено.

Слід також зазначити, що навіть при просуванні у переговорах, виникає необхідність у побудові СПГ-терміналу, який на даний момент в Україні відсутній.

Окрім цього Україна може частково покривати свої потреби власними запасами і відповідно підтримувати газову безпеку для населення за рахунок використання власних газових запасів та до купівлі необхідного залишку в ЄС. Лідер партії «Батьківщина» та депутат 9 скликання Верховної Ради Юлія Тимошенко пропонує ухвалити законопроект, за яким весь газ українського видобутку буде спрямований на потреби населення, а також встановити рентабельність газовидобувних компаній на рівні 30%. За її словами це не лише зможе вирішити існуючу проблему, але й дасть поштовх та ресурси для розвитку галузі.

На нашу думку, навіть при успішній реалізації даного проекту Україна не зможе повністю задовольнити потреби населення. Окрім цього важливо також орієнтуватися на поступову інтеграцію з газовим ринком Європи. Тому ми вважаємо, що Україна повинна почати розробляти сценарії поступового переходу до відновлювальної енергетики.

Якщо Росія та Україна не домовляться про новий контракт на транзит газу до Європи та не зможе реалізувати варіант з LNG терміналами та поставками газу з Катару, у газотранспортну систему України можуть закачати водень, який буде використовуватись для збереження енергії, яку виробили з альтернативних джерел.

Вже зараз ЄС веде активну діяльність спрямовану на поступовий перехід до альтернативних джерел енергії як більш безпечних та економічно вигідних. В 2019 році ЄС прийняло Четвертий енергопакет (Чиста енергія для всіх європейців), який передбачає використання відновлювальних джерел енергії як альтернативи викопних джерел палива, зменшення викиду парникових газів. Відповідно Україні доцільно вже зараз розробляти схеми для впровадження альтернативних джерел палива. Найбільш перспективними є використання сонячної та гідро енергії. Зміна вектору в бік альтернативних джерел палива зможе поступово частково або повністю вирішити проблему з постачання джерел електроенергії і відповідно зможе гарантувати газову безпеку для населення.

Цілком очевидно, що Україна може і повинна далі працювати в напрямку знаходження нових напрямків постачання газу. Не виключений варіант і з пролонгуванням контракту з Газпромом. Але окрім цього, враховуючи загальну європейську тенденцію, слід проводити активну роботу в напрямку впровадження механізмів альтернативної енергетики. Такий курс обрала Європа. Відповідно до цього, Україна теж повинна поступово йти до цього.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

1. Отже на підставі аналізу діяльності та розвитку становлення міжнародних інституцій у сфері забезпечення газової безпеки, можна виокремити ось такі етапи:

Перший етап ознаменувався створенням Всесвітньої енергетичної ради (1920 рік) та Міжнародного газового союзу (1931 рік), які сформували основи міжнародного енергетичного співробітництва.

До другого етапу можна віднести Міжнародне енергетичне агентство (1974) та Naturgy Energy Group (1991), які розширили та консолідували дане співробітництво, розробили ряд регуляторних методів для чіткої взаємодії.

До 3 етапу можна віднести організації створені в 21 ст. До них належать CEER(2000), ФКЕГ(2008), ACER(2011) які займаються розробкою сценарії вирішення існуючої в газовій галузі проблематики.

2. Здійснено визначення поняття «газова безпека» під яким потрібно розуміти, це своєчасне, повне, надійне і безперебійне забезпечення якісним газом своїх споживачів, а також точне виконання міжнародних контрактних зобов'язань сформованих в рамках міжнародного співробітництва.

3. Виокремлено основні міжнародно-правові акти забезпечення газової безпеки в ЄС:

- Перший енергетичний пакет документів включав в себе дві директиви - Директива 96/92/ЄС (прийнята в лютому 1997) та Директива 98/30/ЄС-10.08.1998.;

- Другий енергопакет прийнятий в 2002 році;

- 13 липня 2009 року був прийнятий 3 енергопакет.

4. Визначили, що основним органом для забезпечення газової безпеки в Європі є Європейська мережа операторів систем передачі газів, яка спрямовує свою діяльність на розроблення мережевих кодексів та проведення дослідження, що складають основу для подальшої імплементації в рамках прийняття відповідних Директив та регламентів Єврокомісією.

5. Виокремлені основні проблеми газової безпеки в Україні, зокрема:

- Закінчення контракту з РФ та проблеми з його пролонгуванням;
- Будівництво LNG терміналу;
- Реалізація та використання плавучого торгового референту.

6. Запропоноване рішення полягає в поступовому переході з викопних джерел палива до відновлювальної енергетики, а також в тому, що, Верховна Рада України повинна:

- Розробити законопроект для регулювання використання альтернативних джерел палива;
- Привести українське законодавство у сфері енергетики у відповідність до європейського;
- Затвердити законопроект відповідно до якого весь газ українського видобутку буде спрямований на потреби населення;
- Внести поправки до чинного законодавства додавши визначення поняття «газова безпека».

Кабінет Міністрів України повинен:

- Розробити чітку систему заохочень для населення для переходу до альтернативної енергетики;
- Налагоджувати міжнародне співробітництво для СПГ терміналу.

Міністерство закордонних справ повинне:

- Продовжувати перемовини з Туреччиною щодо проходу СПГ танкерів через протоку Босфор.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. World energy council. URL: <https://www.worldenergy.org/>
2. Большая энциклопедия нефти и газа. Международный газовый союз. URL: <https://www.ngpedia.ru/id464509p1.html>
3. International Gas Union. World LNG Report 2019. URL: https://www.igu.org/sites/default/files/nodenews_itemfield_file/IGU%20Annual%20Report%202019_23%20loresfinal.pdf
4. Naturgy. URL: https://www.naturgy.com/en/get_to_know_us/the_company/igu_secretariat
5. Council of European Energy Regulators. CEER Final Vision on Regulatory Arrangements for the Gas Storage Market .URL: <https://www.ceer.eu/documents/104400/-/-/be357103-cdfe-1092-220be3fb5eae53a9>
6. Tim Boersma. Energy Security and Natural Gas Markets in Europe: Lessons from the EU and the United States. Routledge.: 2015-196 с.
7. А.С.Качелин. Перспективы развития форума стран-экспортеров газа и роль России в создании газового альянса. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/perspektivy-razvitiya-foruma-stran-eksporterov-gaza-i-rol-rossii-v-sozdanii-gazovogo-alyansa>
8. The Gas Exporting Countries Forum (GECF). URL: <https://www.gecf.org/insights/publications-research-papers?d=2018&p=1>
9. Council of European Energy Regulators. URL: https://www.ceer.eu/eeer_about
10. The agency for the cooperation of energy regulators. ACER Decision 02-2012 on interoperability and data exchange rules for European Gas Transmission Networks.2012.URL:https://www.acer.europa.eu/Official_documents/Acts_of_the_Agency/Directors%20decision/ACER%20Decision%20022012%20on%20interoperability%20and%20data%20exchange%20rules%20for%20European%20Gas%20Transmission%20Networks.pdf
11. The agency for the cooperation of energy regulators. ACER Decision 01-2013 on Framework Guidalance on Gas Tariffs Structure. 2013. URL:

- https://www.acer.europa.eu/Official_documents/Acts_of_the_Agency/Directors%20decision/ACER%20Decision%20012013%20on%20Framework%20Guidance%20on%20Gas%20Tariffs%20Structure.pdf
12. Центральное диспетчерское управление топливно-энергетического комплекса. Неоконченный диалог стран производителей и стран потребителей энергии. 2018. URL: http://www.cdu.ru/tek_russia/issue/2018/2/462/
 13. Мировой спрос на газ будет ежегодно расти. - МЭА. 2019. URL: <https://news.finance.ua/ru/news/-/450740/mirovoj-spros-na-gaz-budet-ezhegodno-rasti-mea>
 14. International Energy Agency. URL: <https://www.iea.org/>
 15. Про прилади, що працюють на газоподібному паливі, та про скасування Директиви 2009/142/ЄС: Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2016/426 від 9 березня 2016. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_01116
 16. Бреус С.В. / Основні підходи до трактування поняття «безпека» / Бреус С.В., Денисенко М.П. URL: [https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/8840/3/Denysenko_MP.%2CBreus_P 72-78.pdf](https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/8840/3/Denysenko_MP.%2CBreus_P%2072-78.pdf)
 17. Шкарлет С. М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект : монографія. Київ: НАУ, 2007. 436 с.
 18. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : монографія. Луганськ : СЛУ ім. В. Даля, 2011. 400 с.
 19. International Energy Agency. What is energy security. URL: <https://www.iea.org/topics/energysecurity/whatisenergysecurity/>
 20. Про Концепцію діяльності органів виконавчої влади у забезпеченні енергетичної безпеки України. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 січня 1998 р. N 48. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/48-98-p>
 21. Мороз В. В. Стратегическое инновационное управление в электроэнергетике . Москва: Альфа-М, 2004. – 280 с.
 22. Земляний Микола Григорович. До оцінки рівня енергетичної безпеки. Концептуальні підходи. URL: <http://www.db.niss.gov.ua/docs/energy/EnSecZeml.pdf>.

23. Ахметов Р.Р. Енергетична безпека в праві Європейського Союзу. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції . 2018. № 4. С. 199-203
24. Про ринок природного газу: Закон України від 01.11.2016 р. № 1541-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19>
25. Regulation (EU) 2017/1938 of the European Parliament and of the Council of 25 October 2017 concerning measures to safeguard the security of gas supply and repealing Regulation (EU) No 994/2010. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2017/1938/oj>
26. Про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та про скасування Директиви 2003/54/ЄС. Директива Європейського Парламенту та Ради 2009/72/ЄС від 13 липня 2009 року. L 211/55. Офіційний вісник Європейського Союзу. 14.08.2009.
27. Про спільні правила внутрішнього ринку природного газу та про скасування Директиви 2003/55/ЄС. Директива Європейського Парламенту та Ради 2009/73/ЄС від 13 липня 2009 року. L 211/94. Офіційний вісник Європейського Союзу. 14.08.2009.
28. Волков А.К. Реформирование рынка природного газа в ЕС: Директива 2009/73/ЕС «Об общих принципах внутреннего рынка природного газа и об отмене Директивы 2003/55/ЕС». URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/reformirovanie-rynka-prirodnogo-gaza-es-direktiva-2009-73-ec-ob-obshchih-printsipah-vnutrennego-rynka-prirodnogo-gaza-i-ob-otmene-direktivy>
29. Що засновує Агенцію з питань співробітництва енергетичних регуляторів. Директива Європейського Парламенту та Ради 2009/713/ЄС від 13 липня 2009 року. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02009R0713-20130601>
30. Про умови доступу до мережі для транскордонного обміну електроенергією та скасування Регламенту (ЄС) №1228/2003. Директива Європейського Парламенту та Ради 2009/714/ЄС від 13 липня 2009 року. URL: <https://www.nerc.gov.ua/?id=4730>

31. Про умови доступу до мереж транспортування природного газу та яким скасовується Регламент (ЄС) № 1775/2005. Директива Європейського Парламенту та Ради 2009/715/ЄС від 13 липня 2009 року. URL: <https://www.nerc.gov.ua/?id=4730>
32. Regulation (EU) 2017/1938 of the European Parliament and of the Council of 25 October 2017 concerning measures to safeguard the security of gas supply and repealing Regulation (EU) No 994/2010 // OJ. L 280/1
33. Новый Регламент ЕС о мерах по обеспечению надежности поставок газа. Вся Европа. URL: <http://alleuropa.ru/?p=14951>
34. Statues. ENTSOG. URL: <https://www.entsog.eu/statutes>
35. Annual Reportg. ENTSOG. URL: https://www.entsog.eu/sites/default/files/2019-06/AREP0030-19_ENTSOG%20Annual%20Report%202018_Rev_0_0.pdf
36. Що встановлює Мережевий Кодекс Балансування Газу в Газотранспортних Системах. Регламент Комісії (ЄС) №312/2014 від 26 березня 2014 року. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=77571
37. Establishing a network code on interoperability and data exchange rules. Commission Regulation (EU) 2015/703 of 30 April 2015. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG-EN/TXT/?uri=CELEX:32015R0703&from=BG>
38. Establishing a network code on harmonised transmission tariff structures for gas. Commission Regulation (EU) 2017/460 of 16 March 2017. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32017R0460>
39. Україна і Росія підписали газовий контракт до 2019-го року. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1371908.html>
40. Газпром знову ставить умови: пропонує Україні відновити купівлю газу. Мінфін. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2019/11/06/39627572/>
41. На шляху до енергонезалежності: чи зігріє американський скраплений газ всю Україну. URL: <https://ukr.segodaya.ua/economics/enews/sogreet-li-amerikanskiy-szhizhenyuy-gaz-vsyu-ukrainu-1325716.html>

42. Оператор газотранспортної системи України повідомив про плани закуповувати газ із Катару. Gordonua.com. URL:

<https://gordonua.com/ukr/news/money/-operator-gazotransportnoji-sistemi-ukrajini-povidomiv-pro-plani-zakupovuvati-gaz-z-kataru-1143688.html>

43. Газові переговори Україна-Росія-ЄС. Interfax Україна. URL:

<https://ua.interfax.com.ua/news/economic/621302.html>

44. Газ в Україну із Катару. Насколько реален такий варіант протистояння "Газпрому". Нана Черная . URL:<https://www.unian.net/economics/energetics/10636872-gaz-v-ukrainu-iz-kataru-naskolko-realn-takoy-variant-protivostoyaniya-gazpromu.html>

<https://www.unian.net/economics/energetics/10636872-gaz-v-ukrainu-iz-kataru-naskolko-realn-takoy-variant-protivostoyaniya-gazpromu.html>